RÓWNOWAGA BYTU – IDEA ZRÓWNOWAŻONEGO SPOŁECZEŃSTWA

Małgorzata Gotowska

Powszechnie uznaje się, że idea rozwoju zrównoważonego pojawiła się już w latach 60. XX w. jako próba odpowiedzi na pytania o zagrożenia związane z dynamicznym rozwojem gospodarki krajów zachodnich, wyczerpywaniem się nieodnawialnych zasobów przyrody, zanieczyszczeniem naturalnego środowiska, szybkim tempem przyrostu demograficznego, pogłębiającym się rozdziałem między dobrobytem krajów wysoko rozwiniętych a całą resztą populacji ludzkiej cierpiącej głód i niedożywienie oraz ogólnym rozchwianiem, a w wielu przypadkach rozpadem ekosystemu. Jednak pojęcie rozwoju zrównoważonego zyskało swoją popularność po opublikowaniu raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju ONZ w 1987 r. W dokumencie tym zwrócono szczególną uwagę na potrzebę powiązania celów gospodarczych z celami ekonomicznymi i społecznymi[17].

Równocześnie w 1987 roku w książce „Główne wyzwania świata" wydaną przez Światową Komisję Środowiska i Rozwoju zamieszczono jedno z pierwszych pojęć zrównoważonego rozwoju, gdzie „zrównoważony rozwój to rozwój, który zaspokoiłby potrzeby dnia dzisiejszego w taki sposób, żeby następne pokolenia również mogły zaspokoić swoje". Wynika z tego, że zrównoważony rozwój to taki, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie. Kolejny krok milowy w formułowaniu idei zrównoważonego rozwoju to Konferencji w Rio de Janerio (1992), podczas której uchwalono dokument Agenda 21, czyli program osiągnięcia zrównoważonego rozwoju zawierający zbiór zaleceń i wytycznych dla rządów i organizacji międzynarodowych. W dokumencie poruszono 4 obszary: społeczny, ekonomiczny, środowiskowy i instytucjonalny, czyli te elementy, które wpływają na zrównoważony rozwój. Dziesięć lat później ogromną wagę dla poruszanych zagadnień odegrał Światowy Szczyt Zrównoważonego Rozwoju w Johannesburgu. Przyjęto wówczas dwa dokumenty: Deklarację w Sprawie Zrównoważonego Rozwoju i Plan Działania obejmujący tematycznie wodę, energię, zdrowie, rolnictwo, bioróżnorodność i inne zagadnienia. Po tym spotkaniu szczególne zadania postawiono przed społecznościami lokalnymi, samorządami, a także sferą biznesu, co mogło wskazywać na próbę budowania zrównoważonego społeczeństwa.

---

[17] A. Płachciak, *Geneza idei rozwoju zrównoważonego*, „EKONOMIA. ECONOMICS" 5(17)/2011, s. 232.

22 czerwca 2012 roku odbyło się kolejne spotkanie w Rio de Janeiro, czyli Konferencja Narodów Zjednoczonych na temat Zrównoważonego Rozwoju, podczas której odbyło się ponad 500 paneli i wydarzeń towarzyszących, dotyczących dwóch głównych tematów: zielonej gospodarki przyczyniającej się do rozwiązywania problemów społecznych w sposób zrównoważony, w tym szczególnie do eliminacji ubóstwa i podnoszenia jakości życia ludzi oraz instytucjonalizacji globalnej współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju, która ma doprowadzić do większej harmonizacji i efektywności tych działań. Trzy lata później w 2015 roku uchwalono Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, która jest planem rozwoju dla świata, zakładającym w perspektywie do 2030 r. eliminację ubóstwa, godne życie dla wszystkich ludzi oraz zapewnienie pokoju. Agenda Rozwoju zastępuje przyjęte w 2000 r. Milenijne Cele Rozwoju. Przyjęte nowe cele zawarte w Agendzie ustalono w drodze międzynarodowych negocjacji koordynowanych w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych przez Panel Wysokiego Szczebla w Sprawie Agendy Rozwoju Po Roku 2015 (High Level Panel on the Post-2015 Development Agenda – HLP). HLP ogłosił rekomendacje dla kolejnego globalnego planu rozwoju, wzywając wybitne osobistości z całego świata do stworzenia nowego globalnego partnerstwa na rzecz wyeliminowania ubóstwa i transformacji gospodarek zgodnie ze zrównoważonym rozwojem. Agenda zawiera 17 celów Zrównoważonego Rozwoju oraz powiązanych z nimi 169 podcelów, monitorowanych odpowiednimi wskaźnikami. Wymienione poniżej 17 celów Zrównoważonego Rozwoju jasno wskazują na budowanie idei zrównoważonego społeczeństwa w wielu aspektach ludzkiego życia (rys. 1). Zaliczamy do nich[18]:

1. Wyeliminowanie ubóstwa we wszystkich jego formach na całym świecie.
2. Wyeliminowanie głodu, zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego i lepszego odżywiania, promowanie zrównoważonego rolnictwa.
3. Zapewnienie wszystkim w każdym wieku zdrowego życia oraz promowanie dobrostanu.
4. Zapewnienie wszystkim inkluzywnej i wysokiej jakości edukacji oraz promowanie uczenia się przez całe życie.
5. Osiągniecie równości płci i wzmocnienie pozycji wszystkich kobiet i dziewcząt.
6. Zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do wody i warunków sanitarnych.
7. Zapewnienie wszystkim dostępu do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie.
8. Promowanie inkluzywnego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego, zatrudnienia i godnej pracy dla wszystkich ludzi.

---

[18] http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/agenda-na-rzecz-zrownowazonego-rozwoju-2030-i-cele-zrownowazonego-rozwoju/2850 (dostęp: 14.02.2016 r.).

9. Budowanie odpornej infrastruktury, promowanie zrównoważonego uprzemysłowienia oraz wspierania innowacyjności.
10. Zmniejszenie nierówności w obrębie państwa i między państwami.
11. Uczynienie miast i ludzkich osiedli, aby były inkluzywnymi, bezpiecznymi, odpornymi i zrównoważonymi miejscami.
12. Zapewnienie zrównoważonej konsumpcji i zrównoważonych wzorców produkcyjnych.
13. Podjęcie pilnych działań zwalczających zmiany klimatyczne i ich skutki.
14. Chronienie mórz i oceanów oraz wykorzystywanie ich zasobów w zrównoważony sposób.
15. Chronienie, przywrócenie i promowanie zrównoważonego wykorzystywania ekosystemów lądowych, zarządzanie lasami w sposób zrównoważony, zwalczanie pustynnienia, zatrzymanie i odwrócenie procesu degradacji gleby, powstrzymanie strat w bioróżnorodności.
16. Promowanie pokojowego i inkluzywnego społeczeństwa, sprzyjającego zrównoważonemu rozwojowi, zapewnienie wszystkim ludziom dostępu do wymiaru sprawiedliwości, tworząc efektywne, obywatelskie i inkluzywne instytucje na wszystkich szczeblach.
17. Wzmocnienie sposobu implementacji celów i odnowienie światowego partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Fundamentem do stworzenia powyższych celów zrównoważonego rozwoju było 5 najważniejszych elementów: ludzie, nasza planeta, dobrobyt, pokój na świecie i partnerstwo, czyli wszystko to, co jest związane z budowaniem społeczeństwa. Cele zrównoważonego rozwoju mają zapewnić wszystkim ludziom możliwość wykorzystania swojego potencjału z godnością, w zdrowym środowisku i zgodnie z zasadą równości. Mają chronić Ziemię przed pogarszającym się stanem środowiska, wspierając potrzeby obecnych i przyszłych pokoleń. Mają zapewnić wszystkim ludziom godne i satysfakcjonujące życie oraz sprawić, by rozwój gospodarczy, społeczny i technologiczny zachodził w zgodzie z naturą. Budować pokój i społeczeństwo wolne od strachu i przemocy. Zmobilizować środki potrzebne do wdrożenia tej agendy poprzez rewitalizację globalnego partnerstwa na rzecz zrównoważonego rozwoju w duchu wzmocnionej globalnej solidarności, skupionego w szczególności na potrzebach najbiedniejszych osób i najbardziej wrażliwych grupach oraz we współpracy wszystkich państw, stron i ludzi na całym świecie.

Przedstawione powyżej cele zrównoważonego rozwoju wpisują się w autorską koncepcję modelu równowagi bytu. W tym celu dwie kategorie określone przez autorkę poziomem jakości życia i jakością życia połączono w jedną kategorię równowagi życia (bytu), określając je jako pewną zależność, ale niekoniecznie zbieżność pomiędzy obiektywnymi i subiektywnymi ocenami życia ludzi (rys. 2).

Rys. 1. Cele Zrównoważonego Rozwoju zgodnie z Agendą 2015 r.
Źródło: Główny Urząd Statystyczny.

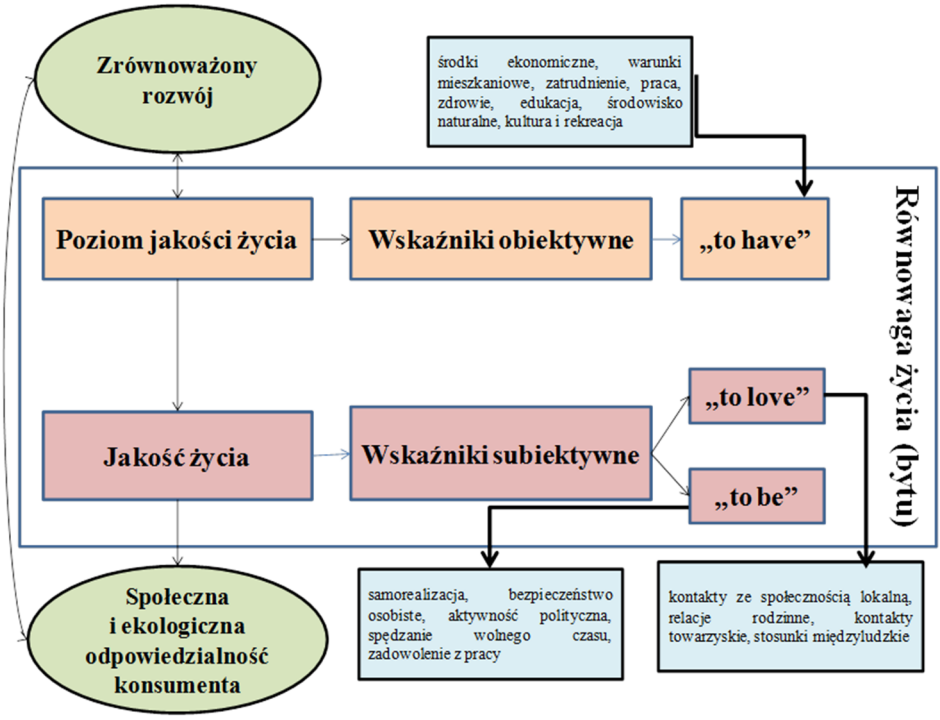

Rys. 2. Autorski model równowagi życia (bytu)
Źródło: opracowanie własne.

Dlaczego wspólną kategorię nazwano równowagą życia (bytu)? Wynika to z faktu, że człowiek (według podstawowej koncepcji potrzeb Maslowa) musi mieć najpierw zaspokojone potrzeby podstawowe (fizjologiczne) na określonym poziomie, potem realizuje potrzeby wyższego rzędu. Odczuwa wówczas zadowolenie z życia, a więc jakość jego życia wzrasta. Pojawia się sytuacja równowagi pomiędzy tym co materialne (co posiada) a niematerialne (to co odczuwa). Pojęcie to nawiązuje do większości postawionych nowych celów zrównoważonego rozwoju na lata 2016-2030, która wskazuje na realizację idei zrównoważonego społeczeństwa. Co oznacza to pojęcie?

W modelu równowagi bytu wyróżniono poziom jakości życia, czyli: „stopień zaspokojenia potrzeb ludzkich wynikający z konsumpcji dóbr materialnych i usług oraz wykorzystania walorów środowiska naturalnego i społecznego”[19]. Definicję tę uznano za właściwą, określającą obiektywne wskaźniki o charakterze ilościowym[20]. Wskaźniki, które są łatwo mierzalne, mające pośredni wpływ na jakość życia ludzi i ich poczucie szczęścia. Jako drugą kategorię wyróżniono jakość życia, którą przyjęto definiować jako „subiektywne postrzeganie własnego życia w ramach określonego systemu wartości i w określonych warunkach społecznych, gospodarczych i politycznych”[21] oraz „stopień satysfakcji człowieka (społeczeństwa) z całokształtu swej egzystencji”[22]. Do pomiaru jakości życia służą wskaźniki subiektywne, często trudno mierzalne, które odzwierciedlają w sposób bezpośredni odczucia ludzi co do ich życia i poczucia szczęścia. Koncepcja ta nawiązuje do koncepcji stopnia zaspokojenia potrzeb według E. Allardta, który wyróżnił 3 wymiary zaspokajania potrzeb:

- posiadanie (having), czyli środki ekonomiczne, mieszkanie, zatrudnienie, warunki pracy, zdrowie, edukacja;
- uczucie (loving), czyli kontakty ze społecznością lokalną, relacje rodzinne, kontakty towarzyskie, stosunki międzyludzkie;
- istnienie (being), czyli możliwości samookreślenia, bezpieczeństwo osobiste, aktywność polityczna, spędzanie wolnego czasu, zadowolenie z pracy[23].

---

[19] Cz. Bywalec, L. Rudnicki, *Konsumpcja*. PWE, Warszawa 2002, s. 39.

[20] J. Berbeka, *Poziom życia ludności a wzrost gospodarczy w krajach Unii Europejskiej*. Wydawnictwo AE Krakowie, Kraków 2006.

[21] P. Rogala, *Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach*. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Jelenia Góra-Poznań 2009, s. 7.

[22] Cz. Bywalec, *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 42.

[23] E. Allardt, *Having, loving, being. An alternative to the Swedish model of welfare research*, [w:] M. Nussbaum, A. Sen, *The quality of life*, Oxford, Clarendon press, Oxford 1993, s. 88-94.

Według tej koncepcji można przyjąć, że grupa wskaźników „to have" odnosi się do posiadania pewnych dóbr i usług, co można określić w sposób obiektywny. Natomiast pozostałe dwie grupy „to love" i „to be" odnoszą się do subiektywnych odczuć ludzi, dotyczących ich życia i poczucia szczęścia.

Przypatrując się definicjom w badaniach poziomu i jakości życia należy zwrócić uwagę na znany raport Stiglitza, który wyróżnił wyłącznie jakość życia, ale rozpatrywaną w dwóch wymiarach: dobrobytu obiektywnego oraz dobrobytu subiektywnego (z ang. *subjectivewell-being*), określanych w języku polskim jako dobrostan. W ramach warunków obiektywnych, jak podkreśla autor, powinny być brane pod uwagę m.in.: materialne warunki życia, zdrowie, edukacja, aktywność ekonomiczna, czas wolny i relacje społeczne, osobiste bezpieczeństwo, jakość państwa i jego zdolność do zapewnienia ludziom podstawowych praw oraz sposób realizacji tych praw, a także jakość infrastruktury i środowiska naturalnego w miejscu zamieszkania. Pomiar dobrobytu subiektywnego powinien obejmować postrzeganą jakość życia, tzn. satysfakcję, jaką czerpią ludzie z różnych jego aspektów oraz z życia jako całości, ale także elementy dotyczące samopoczucia psychicznego i odczuwanych stanów emocjonalnych[24]. Są to elementy zaliczone w 2015 roku jako główne cele zrównoważonego rozwoju, które do 2030 roku powinny być zrealizowane prowadząc do zrównoważenia wielu aspektów ludzkiego życia, które zapewnią odpowiednią dla każdego człowieka jakość życia, a w konsekwencji godność życia. Oczywiście jest to określane na poziomie jednostki, ale to jednostki tworzą całe społeczeństwo i mogą prowadzić do zrównoważenia. Oznacza to, że zrównoważone społeczeństwo to takie, w którym jednostki odczuwają własną subiektywną jakość życia, mierzoną obiektywnymi wskaźnikami, a wyznaczenie poziomu uniwersalnego nie jest możliwe ze względu na indywidualny poziom zadowolenia. Jednak każda jednostka, która odczuje zadowolenie, będzie kolejną „cegiełką" do równowagi w społeczeństwie.

Rozważając obiektywny i subiektywny wymiar jakości życia, można wskazać i podkreślić przesłanki wyznaczające szczególnie ważną rolę aspektowi subiektywnemu. Po pierwsze, celem rozwoju społeczno-ekonomicznego jest satysfakcja czerpana przez ludzi z dokonujących się zmian. Najbardziej adekwatnymi miernikami stopnia zadowolenia są oceny dokonywane bezpośrednio przez samych zainteresowanych. Po drugie, często bardzo trudne lub wręcz niemożliwe jest dokonanie tzw. obiektywnego pomiaru wielu elementów składających się na jakość życia. Dotyczy to m.in.

---

[24] Zob. m.in.: *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress* (2009), http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/en/index.htm; *Measurement of the Quality of Life*: TF3 Contribution to the summary report of the Sponsorship Group, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/quality_life/publications.

oceny stopnia zaspokojenia potrzeb wyższego rzędu, związanych np. z relacjami międzyludzkimi czy stylem życia. Po trzecie, wiedza o społecznym postrzeganiu warunków życia, stanach emocjonalnych i satysfakcji społecznej może mieć duże znaczenie praktyczne w planowaniu konkretnych działań w zakresie polityki społeczno-ekonomicznej. Często bowiem to odczuwany – relatywizowany w stosunku do innych osób lub odnoszący się do przeszłości – a nie obiektywny poziom życia decyduje o postawach i zachowaniach jednostek w sferze życia osobistego i publicznego. Poczucie zbyt dużego dysonansu między odczuwanym poziomem zaspokojenia potrzeb a aspiracjami generować może różnego rodzaju działania adaptacyjne[25].

W związku z tym warto może przytoczyć dwa pytania postawione przez Jana Owsińskiego i Tomasza Tarchalskiego: „Czy jakość życia ma charakter (bardziej) subiektywny czy (bardziej) obiektywny, a jeśli jest subiektywna, to czy jest sens, czy można, i jak ją zobiektywizować?"[26]. Zacznijmy może od kilku podstawowych, najczęściej przytaczanych definicji jakości życia pojawiających się w literaturze. Siciński i Strzelecki definiują jakość życia jako „poziom oraz wzajemne powiązanie dwóch aspektów egzystencji ludzkiej – możliwości pełni rozwoju jednostki ludzkiej oraz zadowolenia z życia"[27]. J. Kolipiński natomiast podaje, że „na jakość życia składa się prawo do wolności, do życia w godności i dostatku"[28]. Natomiast S. Otok jakość życia nazywa „zespołem czynników przestrzenno-środowiskowych, produkcyjnych i kulturowych, składających się na rzeczywistość, w której człowiek żyje"[29]. T. Borys pisze, że „jakość życia – w najogólniejszym sensie – to obraz naszego życia oparty na określonym systemie wartości (systemie aksjologicznym); obraz ten – jako zbiorczy atrybut człowieka lub grupy ludzi – w zależności od użytych narzędzi jego opisu może być wyrażony subiektywnie lub obiektywnie, jednowymiarowo lub wielowymiarowo itp.,

---

[25] Zob. m.in.: *Subjective well-being and social policy* (2010). Edited by Simon Chapple, European Commission *Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion* http://ec.europa.eu; A. Szukiełojć-Bieńkuńska, T. Walczak, *Statystyczny pomiar postępu społeczno-gospodarczego w zmieniającym się świecie*, Wiadomości Statystyczne nr 7/8, Warszawa 2011.

[26] J.W. Owsiński, T. Tarchalski, *Pomiar jakości życia. Uwagi na marginesie pewnego rankingu*. Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania „Współczesne Problemy Zarządzania" nr 1/2008, s. 60.

[27] A. Siciński, J. Strzelecki, *Styl życia a jakość życia: przyczynek do problemów polityki społecznej*. [w:] A. Siciński, Styl życia: koncepcje i propozycje. PWN, Warszawa 1976.

[28] J. Kolipiński, *Człowiek – gospodarka – środowisko – przestrzeń*. PWN, Warszawa 1978, s. 63.

[29] S. Otok, *Geografia społeczna*. PWN, Warszawa 1987, s. 79.

użyte narzędzia opisu jakości życia tworzą jej różne typologie”[30]. Odnosząc się do sześciu klasyfikacji jakości życia, proponowanych przez T. Borysa (indywidualna i zbiorowa jakość życia, bezpośredni i pośrednia jakość życia, obiektywna i subiektywna jakość życia, nieoceniana i oceniana jakość życia, jakość życia według systemów wartości, holistyczna i ograniczona jakość życia) można mieć wrażenie, że zbadanie tej kategorii jest bardzo trudne do sklasyfikowania metodycznego.

W modelu równowagi życia na poziomie jednostki ważnym elementem jest praca. Jednak w dobie kultu pracy dochodzi do zachwiania czasu poświęcanego rodzinie i pracy. Dlatego istotne jest wdrażanie i edukacja na temat idei Work Life Balance, czyli modelu zachowania równowagi pomiędzy życiem zawodowym i osobistym (rodzinnym), co istotnie wpływa na poziom jakości życia i jakość życia ludzi (rys. 3). Work Life Balance (WLB) definiowana jest jako: „kierowanie uwagi na zachowania równowagi pomiędzy życiem zawodowym a życiem osobistym, co umożliwia jednocześnie dążenie jednostki do samorealizacji w pozapracowniczych aspektach życia przy zachowaniu zrozumienia dla wielowymiarowości sytuacji”. Wynika z tego, że WLB to postawa przejawiająca się w działaniach ułatwiających zachowanie równowagi między pracą zawodową a sferą życia prywatnego.

W związku z tym wydaje się jednak, że najbardziej odpowiednim rozwiązaniem z praktycznego punktu widzenia jest rozpatrywanie idei WLB na trzech poziomach:

a) poziom jednostki – na tym poziomie, przestrzeganie idei WLB powoduje redukcje negatywnych skutków nierównowagi – zmęczenia fizycznego, stresu, obciążenia psychicznego, nałogów. Zwiększeniu ulega poczucie bezpieczeństwa pracownika i jego rodziny,
b) poziom organizacji – na poziomie organizacji jest instrumentem poprawy jakości pracy i życia – dzięki temu wzmacnia się zaangażowanie pracowników,
c) poziom społeczności (ujęcie makroekonomiczne) – na poziomie społeczeństwa realizacja idei WLB powinna skutkować zwiększoną łatwością znalezienia zatrudnienia (szczególnie przez kobiety) po stabilność zatrudnienia, która jest niezwykle istotna dla podejmowania decyzji o założeniu rodziny (w efekcie można liczyć na wzrost liczby urodzeń), sprzyja umacnianiu się więzi pomiędzy partnerami (spadek liczby rozwodów i niepełnych rodzin). Można zatem założyć, że ograniczeniu ulegną nierówności społeczne i zmniejszyć się mogą niekorzystne zjawiska (na przykład różnego rodzaju patologie), związane z wykluczeniem społecznym.

---

[30] T. Borys, R. Knippschild (red.), *Jakość życia w obszarze przygranicznym – wzmocnienie ponadgranicznych przepływów dla wspólnego zrównoważonego rozwoju i planowania regionalnego*. Wydawnictwo AD REM, Jelenia Góra 2014, s. 12.

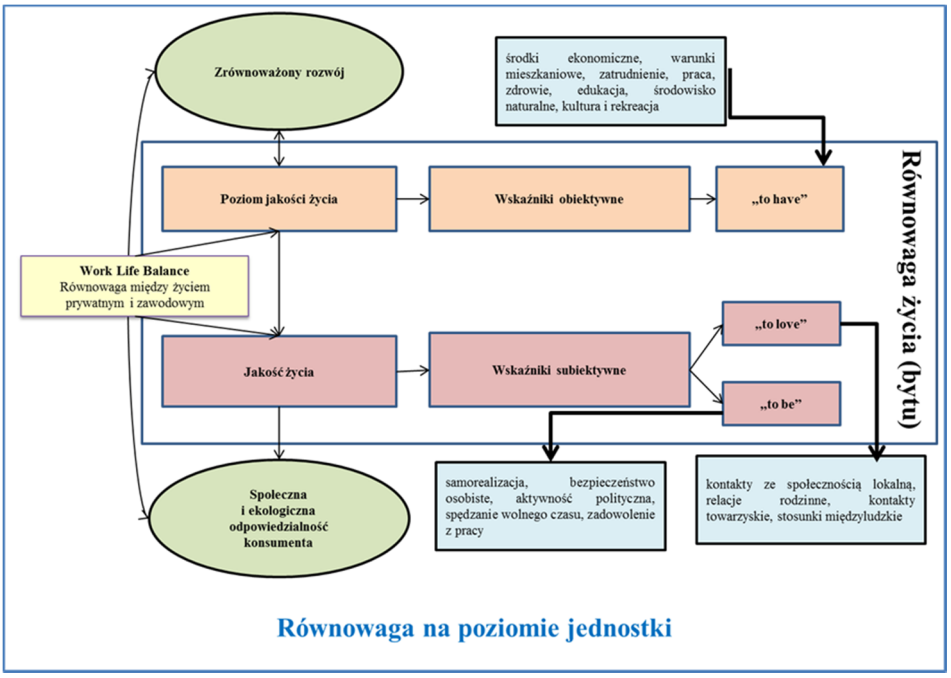

Rys. 3. Work Life Balance jako element koncepcji równowagi życia (bytu) na poziomie jednostki
Źródło: opracowanie własne.

Oczywiście w krajach wysokorozwiniętych już dawno zauważono, że problem braku równowagi istnieje. Rozpoczęło się od Japonii, gdzie według statystyk ponad 30 tys. pracowników umiera z przepracowania (karoshi – śmierć z przepracowania). Stwierdzono, że dotyczy to głównie perfekcjonistów, dla których sukces zawodowy jest najważniejszym celem w życiu. Wśród Europejczyków również pojawił się problem zgonów związany z długotrwałym wysiłkiem i stresem, wyczerpaniem i „pogonią" za sukcesem, którego na razie nikt nie zdefiniował. Wiele osób dąży do sukcesu, zaniedbując życie rodzinne. Często osiągają sukces zawodowy i finansowy, ale pozostają z tym sami.

W Polsce również mamy do czynienia z tym zjawiskiem, ze względu na zmianę lub inaczej swoistą rewolucję po 1989 roku wzorców funkcjonowania w życiu zawodowym i rodzinnym. Zostało to po prostu wymuszone przez międzynarodowe koncerny, które dużo oczekują od swoich pracowników, ale i pracownicy wiele oczekują od nich. To powoduje, że jedna i druga strona wymusza niejako stawianie pracy na pierwszym miejscu. Obecnie jest to dość łatwe ze względu na dużą dynamikę zmian na rynku pracy, które dotyczą warunków pracy, jak i wymagań pracodawców.

Wynika z tego, że koncepcja WLB wpisuje się w model równowagi życia na poziomie jednostki, gdyż zaburzenia występujące na styku praca – życie zawodowe wpływa na równowagę bytu, czyli będziemy dużo zarabiać, ale nasze odczucia subiektywne mogą być negatywne ze względu na brak np. czasu, przyjaciół czy rodziny.

Idea zrównoważonego społeczeństwa wpisuje się w cele zrównoważonego rozwoju przedstawione w Agendzie 2015 do roku 2030. Powoduje to, że powinniśmy się zastanowić nad elementami, które tworzą równowagę w społeczeństwie na poziomie jednostki, jak i na poziomie całego społeczeństwa. Będą one wyznacznikami, które poprawią równowagę życia jednostki.

Bibliografia

1. Allardt E., 1993. *Having, loving, being. An alternative to the Swedish model of welfare research*. [w:] M. Nussbaum, A. Sen, *The quality of life,* Oxford, Clarendon press, Oxford, s. 88-94.
2. Płachciak A., 2011. *Geneza idei rozwoju zrównoważonego*, „EKONOMIA. ECONOMICS", 5(17).
3. Berbeka J., 2006. *Poziom życia ludności a wzrost gospodarczy w krajach Unii Europejskiej*. Wydawnictwo AE Krakowie, Kraków.
4. Borys T., Knippschild R., 2014. Jakość życia w obszarze przygranicznym – wzmocnienie ponadgranicznych przepływów dla wspólnego zrównoważonego rozwoju i planowania regionalnego. Wydawnictwo AD REM, Jelenia Góra.
5. Bywalec Cz., 2010. Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
6. Bywalec Cz., Rudnicki L., 2002. *Konsumpcja*. PWE, Warszawa.
7. Kolipiński J., 1978. *Człowiek – gospodarka – środowisko – przestrzeń*. PWN, Warszawa.
8. Otok S., 1987. *Geografia społeczna*. PWN, Warszawa.
9. Owsiński J.W., Tarchalski T., 2008. *Pomiar jakości życia. Uwagi na marginesie pewnego rankingu*. Zeszyty Naukowe Wydziału Informatycznych Technik Zarządzania Wyższej Szkoły Informatyki Stosowanej i Zarządzania „Współczesne Problemy Zarządzania" nr 1.
10. Rogala P., 2009. Zaprojektowanie i przetestowanie systemu mierzenia jakości życia w gminach. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Jelenia Góra-Poznań.
11. Siciński A., Strzelecki J., 1976. *Styl życia a jakość życia: przyczynek do problemów polityki społecznej.* [w:] A. Siciński, *Styl życia: koncepcje i propozycje.* PWN, Warszawa.
12. *Subjective well-being and social policy*, 2010. Edited by Simon Chapple, European Commission Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, http://ec.europa.eu
13. A. Szukiełojć-Bieńkuńska, T. Walczak, 2011. „Statystyczny pomiar postępu społeczno-gospodarczego w zmieniającym się świecie. Wiadomości Statystyczne nr 7/8, Warszawa.
14. http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/agenda-na-rzecz-zrownowazonego-rozwoju-2030-i-cele-zrownowazonego-rozwoju/2850

SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU

Anna Jakubczak

1. Przesłanki rozwoju CSR

W rozdziale tym zostaną przedstawione wybrane uwarunkowania i tendencje związane z rozwojem CSR w praktyce biznesowej w kontekście zrównoważonego rozwoju.

Przedsiębiorcy działający na coraz bardziej globalnym i turbulentnym rynku poszukują nowych sposobów podnoszenia poziomu konkurencyjności. Koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu CSR (Corporate Social Responsibility) jest jednym z rozwijających się obecnie nurtów w zarządzaniu, w ramach którego biznes może poszukiwać rozwiązań na prowadzenie działalności w innowacyjny sposób[31].

Klasycy teorii zarządzania w tym, społecznej odpowiedzialności biznesu, podają jej różne definicje[32]. Dotychczas nie uzgodniono jednego wspólnie uznanego pojęcia[33], ale w literaturze przedmiotu nie brakuje definicji, które można uznać za zbliżone. Na przykład według uznanej normy PN ISO 26000, która zbiera i ujednolica w sposób najbardziej pełny zagadnienia społecznej odpowiedzialności, CSR jest odpowiedzialnością organizacji za jej działania i wpływy na społeczeństwo i środowisko. Odpowiedzialność ta przejawia się w etycznym i transparentnym działaniu[34].

Definicja społecznej odpowiedzialności jest jednym z nowszych pojęć w zarządzaniu. Zmiany obserwowane w otoczeniu biznesu, szczególnie w społeczeństwie, ale także w środowisku naturalnym i gospodarce spowodowały wzrost zainteresowania tym zagadnieniem. Podstaw rozwoju CSR należy szukać na przełomie osiemnastego i dziewiętnastego wieku. W tym okresie pojawili się wielcy filantropii np. Andrew Carnegie, George Peabody, John D. Rockefeller, a doktryna dobroczynności wywodząca się z Biblii nie wiązała jeszcze działalności charytatywnej z działalnością go-

---

[31] R. Karaszewski, i inni (red.), *Społeczna odpowiedzialność biznesu. Perspektywy i kierunki rozwoju.* Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011, s. 11.

[32] D.K. Zuzek, *Społeczna odpowiedzialność biznesu a zrównoważony rozwój przedsiębiorstw*, Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, t. 21, nr 2, 2012, s. 198.

[33] S. Rahman, *Evaluation of Definitions: Ten Dimensions of Corporate Social Responsibility*, World Review of Business Research, Vol. 1. No. 1. 2011, s. 166-176.

[34] Polska Norma ISO 26000

spodarczą. Filantropia była wartością samą w sobie. Na przełomie kolejnych wieków uprzemysłowienie niosące wiele zagrożeń i konfliktów spowodowało zmianę doktryny opartej na powierniczości, równowadze i służbie. Rozkwit koncepcji CSR można datować na drugą połowę dwudziestego wieku[35], nie oznacza to, że CSR to koncepcja młoda, gdyż społeczna odpowiedzialność lub jej brak towarzyszy człowiekowi od pierwszych chwil tworzenia się rynku i kapitalizmu, czyli wymiany dóbr i usług oraz narodzin pieniądza. CSR jest obecny w biznesie także obecnie. Wiele firm stosuje zasady społecznie odpowiedzialne zupełnie nieświadomie.

W latach 60. XX wieku w Stanach Zjednoczonych H.R. Bowen po raz pierwszy użył pojęcia „społeczna odpowiedzialność" i od tego czasu podejmowane są liczne próby definiowania CSR. Bowen uważał, że społeczną odpowiedzialność rozważać należy w kategoriach obowiązku menadżera, a nie organizacji do działania w zgodzie z celami i wartościami społeczeństwa[36].

Od tego czasu pojęcie CSR ewoluowało pod wpływem zmian w otoczeniu, szczególnie globalizacji i było interpretowane na wiele sposobów. Mimo że nie ma dotychczas całkowitej zgodności co do brzmienia jej definicji można wskazać kilka elementów, które należy uznać za spójne i powszechnie uznawane. Przede wszystkim dobrowolność i uznawalność celów społecznych jako równoległych względem celów biznesowych. Oczywiście, należy dodać, że wśród praktyków istnieje skłonność do wybiórczego, w mniejszym lub większym stopniu, podejmowania się realizowania tych celów. Kolejnymi elementami wspólnymi są: wyróżnianie trzech wymiarów CSR, czyli ekonomicznego, środowiskowego i społecznego; etyczność działań oraz kierowanie ich do szerokiej grupy różnych interesariuszy[37].

W ramach prowadzenia działalności gospodarczej uwzględniającej cele społeczne, przedsiębiorcy oczekują, że zastosowanie się do zasad CSR spowoduje w dłuższej perspektywie uzyskanie przewagi konkurencyjnej. Przewaga ta oparta ma być między innymi, na tym, że w trakcie implementacji strategii społecznej odpowiedzialności wartość dodaną uzyskuje się dzięki opracowywanym oryginalnym i trudnym do naśladowania przez konkurentów rozwiązaniom w różnych obszarach zarządzania[38],[39].

---

[35] G. Bartkowiak, *Społeczna odpowiedzialność biznesu w aspekcie teoretycznym i empirycznym*, Difin, Warszawa 2001, s. 25-26.

[36] S. Rahman, *op. cit.* 167.

[37] A., Jakubczak, Dialog jako element strategii CSR – case study, Humanizacja pracy, 2015

[38] M. Żychlewicz, *Społeczna odpowiedzialności biznesu jako strategia prowadzenia polskich przedsiębiorstw*, Współczesne Problemy Ekonomiczne 2015, nr 11, s. 283.

[39] M. Gotowska, A. Jakubczak, *Norma ISO 26 000, jako podstawa tworzenia strategii CSR w przedsiębiorstwie – casestudy*, w: B. Bartniczak, K. Trzciniak (red.), *Współczesne uwarunkowania zarządzania środowiskiem*. Wydawnictwo AD REM, Jelenia Góra, s. 304-314.

Skuteczność implementacji odpowiedzialności do modelu biznesowego zależy od zaangażowania właścicieli, kadry zarządzającej i pracowników, a także współpracowników przedsiębiorstwa w przestrzeganie wspólnie wytyczonych wartości[40].

Koncepcja CSR z samej definicji jest związana ze zrównoważonym rozwojem, przedsiębiorstwo przyjmujące do strategii zasady odpowiedzialności ma na względzie dobro interesariuszy, w tym szczególnie dobrostanu społeczeństwa, który jest wynikiem zrównoważonego rozwoju w kwestii dobrobytu[41]. Idee CSR wpisują się doskonale w paradygmat zrównoważonego rozwoju, a także społecznej gospodarki rynkowej. Można powiedzieć, że z założenia społeczna odpowiedzialność jest odpowiedzią sektora prywatnego na te dwa wyzwania ważne dla rozwoju społeczno-gospodarczego[42], a biznes jest postrzegany w tym miejscu jako partner dla społeczeństwa. Dlatego ten model biznesu znajduje się w obszarze zainteresowań, nie tylko samych biznesmenów, ale także instytucji państwowych oraz międzynarodowych np. Unii Europejskiej. W strategii „Europa 2020" silnie promuje się ideę CSR i podejmuje inicjatywy propagujące i zachęcające biznes do podążania drogą etyki w wyznaczonych obszarach (rys. 1)[43].

Unia Europejska poprzez Komisję Europejską wyznacza również priorytety dotyczące działań w obrębie społecznej odpowiedzialności[44]:

1. Nadanie uniwersalnych ram oraz wyznaczenie wspólnych kierunków rozwoju i standardów dla kształtowania społecznej odpowiedzialności, ze względu na to, że w różnych krajach Unii funkcjonują odmienne praktyki w tym zakresie.
2. Podkreślenie rosnącego znaczenia CSR dla biznesu, w obszarze przestrzegania praw człowieka i zarządzania łańcuchem tworzenia wartości.
3. Podkreślenie roli małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce wielu państw członkowskich i naświetlenie znaczenia wspierania możliwości pomiaru czynionych przez te przedsiębiorstwa postępów w realizacji zagadnień CSR.

---

[40] K. Chudy, U. Siedlecka, *Determinanty zainteresowania CSR a konkurencyjność przedsiębiorstwa – zestawienie macierzowe. Strategie i determinanty wzrostu wartości przedsiębiorstwa*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2011.

[41] *Kapitał społeczny dla gospodarki, O CSR, ISO 26000*, dostęp on-line, www.odpowiedzialnafirma.pl/o-csr/iso-26000 [11. 04. 2012].

[42] A. Jakubczak, *Znaczenie ekonomii społecznej w zrównoważonym rozwoju*, Uniwersytet Szczeciński Zeszyty Naukowe 2014, nr 826, Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania nr 37, Zarządzanie tom 3.

[43] J.M. Barroso, *Strategia Europa 2020 oznacza również odpowiedzialność dla przejmującej prezydencję Polski*, w: Kompendium CSR, "Media Planet" 2011, nr 6, s. 2.

[44] *Corporate Social Responsibility. National Public Policies in the European Union. Compendium 2014.* N. Williamson i inni, European Commission 2014, s. 15.

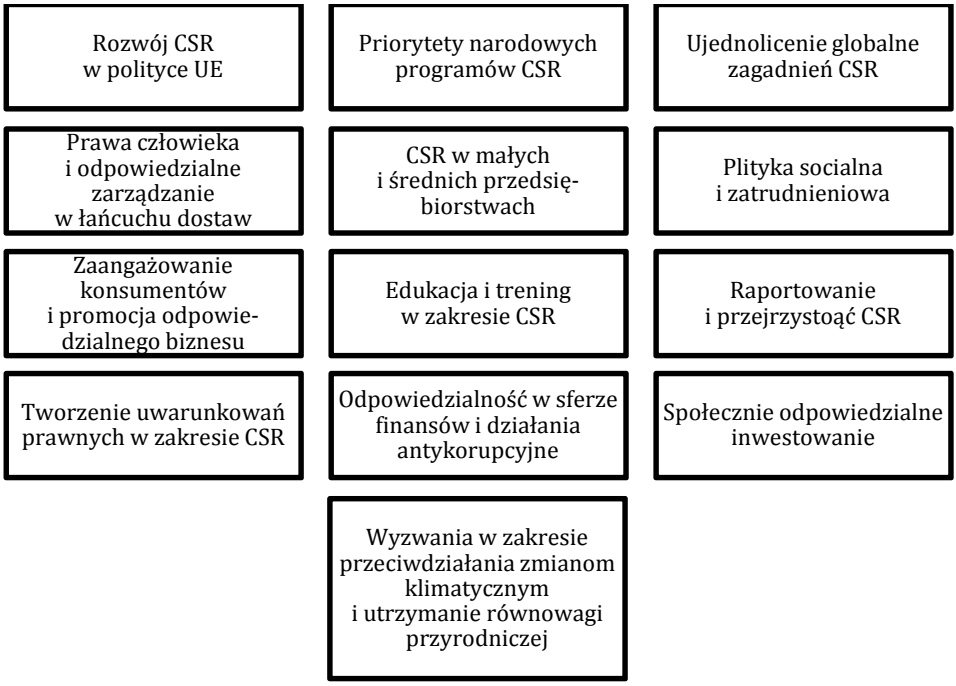

Rys. 1. Obszary polityki wobec CSR wspierane przez UE
Źródło: opracowanie własne na podstawie Corporate Social Responsibility. National Public Policies in the European Union. Compendium 2014. N. Williamson i inni, European Commission, 2014.

4. Znaczenie polityki socjalnej i polityki zatrudnienia nakierowanej na inkluzję jako ważnego priorytetu „Agendy 2020" w kontekście pojawiającego się kryzysu. Wiele zaangażowanych w CSR krajów próbuje skoncentrować swoje wysiłki wokół tych problemów.
5. Wzrost krytyki konsumenckiej, która pod uwagę bierze odpowiedzialne źródła i odpowiedzialne produkty w procesie gospodarowania, warunkując sukces przyjmowanych strategii CSR od tych wymagań.
6. Dalszy nacisk na rozwój raportowanie i jawności w zakresie praktyk CSR przez duże przedsiębiorstwa.
7. Wzrost świadomości konsumentów powoduje konieczność rozwoju szkoleń dla menadżerów, kierunków studiów i innych form edukacji, aby zapobiegać i redukować wszelkie niedociągnięcia związane z stosowaniem zasad CSR.
8. Zachęcanie krajów do rozszerzania wachlarza działań wspierających rozwój CSR w różnych aspektach poprzez stosowanie strategii i programów na poziomie krajowym.

9. Wzmacnianie nacisku na społecznie odpowiedzialne inwestowanie w kontekście kryzysu finansowego, które jest obecnie realizowane przez wybrane kraje i korporacje.
10. Zwiększenie zakresu działań związanych z przeciwdziałaniem korupcji i raportowaniem finansowym.
11. Zmiany klimatyczne i równowaga środowiskowa jako ważne tematy agendy CSR.

Prace Komisji Europejskiej w jednym z wytycznych koncentrują się na określeniu możliwości pomiaru realizacji zasad społecznej odpowiedzialności, tak aby można było kontrolować postępy wdrożeń oraz narzucać pewne jej standardy biznesowi. Jednak jednymi z ważnych założeń CSR, leżącymi u podstaw jej istoty, są dobrowolność działań społecznie odpowiedzialnych i swoboda w wyborze celów i środków ich realizacji[45],[46]. Na przykład K. Davis uważa, że „Społeczna odpowiedzialność zaczyna się tam, gdzie kończy się zasięg oddziaływania prawa." Jest to zatem w sprzeczności z intencją formalizacji i standaryzacji działalności CSR. Nie jest to jedyny problem w zakresie wdrażania samej idei do praktyki biznesowej.

2. Znaczenie społecznej odpowiedzialności w biznesie

Zagadnieniem wymagającym rozpatrzenia jest jakość wdrażanych do praktyki gospodarczej rozwiązań opartych na zasadach społecznej odpowiedzialności i ich skuteczność, a właściwie rozpoznanie przyczyn niskiego stopnia aplikacyjności CSR w gospodarce polskiej.

Zagadnienie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw jest coraz częściej poruszanym tematem w gremiach naukowych i biznesowych, jednak czy dyskusja prowadzona w obrębie tego zagadnienia jest prowadzona skutecznie? Czy argumenty formułowane przez naukowców, doradców i ekspertów oraz różnego typu instytucje administracji publicznej trafiają na podatny grunt i czy trafiają do właściwych odbiorców? Jakie są efekty tych spotkań, debat, konferencji i programów? Czy wiedza przekazywana menadżerom może w perspektywie najbliższych lat zaowocować skutecznymi wdrożeniami koncepcji społecznie odpowiedzialnego modelu biznesu?

---

[45] A. Jakubczak, M. Gotowska, *The quality of life at work and socially responsible actions directed at employees on the example of a service company*, "ACTA Scientarium Polonarum Oeconomia" 2014, 14(1), s. 37-46.

[46] Komisja Europejska, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Odnowiona strategia Unii Europejskiej na lata 2011–2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, Bruksela 2011, dostęp on-line http://eur-lex.europa.eu [10.04.2012].

Koncepcja biznesu opartego na społecznej odpowiedzialności jest rozpatrywana często w relacji opozycyjnej do klasycznej koncepcji opartej na dążeniu do efektywności ekonomicznej jako podstawowego celu prowadzenia działalności przez jednostki komercyjne (rys. 2), dlatego biznes jest zainteresowany pomiarem efektywności działań CSR-owych[47] i oceną skuteczności tych działań[48]. Proces gospodarowania jest uwarunkowany ograniczonością zasobów. Wobec tego najbardziej racjonalnym rozwiązaniem, biorąc za kryterium efektywność, jest dążenie do maksymalizacji efektu z zaangażowanych zasobów.

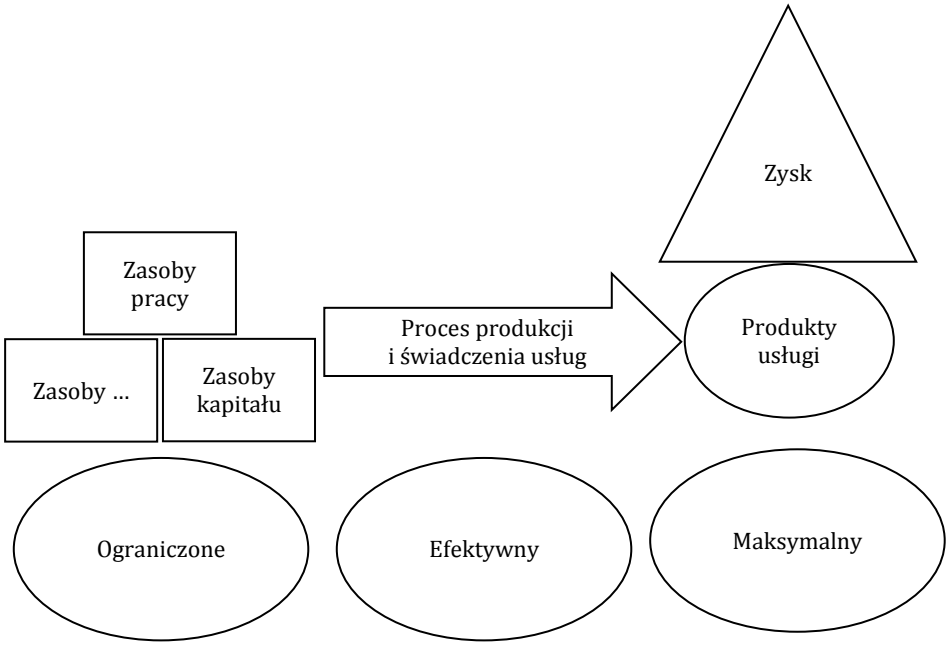

Rys. 2. Uwarunkowania celowości działalności gospodarczej
Źródło: opracowanie własne.

Cele społeczne, jakkolwiek szczytne i ważne, stoją niejednokrotnie w sprzeczności z koniecznością realizacji zysków. Należy jednak podkreślić, że sama koncepcja CSR nie wymaga, aby z tych zysków rezygnować i pozostawia prawo osiągania zysków jako niepodważalne i tożsame z prowadzeniem działalności gospodarczej i wyznacznik sukcesu. Zgodnie z ekonomiczną teorią efektywności i przy świadomości ograniczoności zasobów, dostępnych w procesie gospodarowania, nie można jednak nie zauważyć, że

[47] K. Mizera, *Pomiar efektywności CSR w przedsiębiorstwie*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu, s. 263-281.

[48] N. Ćwik, *Mierzenie efektywności CSR, w: Mierzenie efektywności i wpływu społecznego CSR*, Forum Odpowiedzialnego Biznesu, Warszawa brak daty, s. 3-5.

w określonych sytuacjach między celami społecznymi a ekonomicznymi organizacji może dochodzić do konfliktu. A w skutek tego maksymalizacja zysku nie będzie możliwa. Dlatego w przedsiębiorstwach komercyjnych potrzebne jest przewartościowanie i ustalenie celów priorytetowych, biorące pod uwagę nie tylko rachunek kosztów wewnętrznych, ale także zmiany w otoczeniu organizacji. Źródła zysków znajdują się poza organizacją, dlatego nie ma innego wyjścia dla biznesu, jak podjęcie kroków przybliżających model zarządzania do społecznie odpowiedzialnego. Jest to zmiana ewolucyjna, dlatego obserwowane zmiany jakościowe i ilościowe są mało zauważalne[49].

W realizacji zasad społecznej odpowiedzialności biznes potrzebuje partnerstwa. Jednym z centralnych partnerów są konsumenci. Znaczenie konsumentów jako strony niezbędnej do realizacji idei CSR w biznesie jest niepodważalne, choćby z tego powodu, że są to partnerzy rynkowi dla przedsiębiorców. Każda koncepcja biznesowa musi wobec tego napotkać zrozumienie i akceptację obu stron, aby mogło dojść do skutecznej wymiany rynkowej. Z dużą pewnością można ustalić, że przedsiębiorcy w Polsce nie są jeszcze gotowi do wdrożenia społecznej odpowiedzialności. Według wyników badań [Karaszewski, Hoppe, Gotowska, Jakubczak 2013] konsumenci również nie są jeszcze na to gotowi. Jednymi z ważnych przyczyn są niski poziom życia oraz niski poziom społecznej odpowiedzialności konsumentów[50].

Konieczna jest zatem zmiana postaw w sferze biznesu i konsumentów, która jak każda zmiana społeczna wymaga czasu. Zmianie tej sprzyja rozwój społeczeństwa obywatelskiego i informatycznego, wzrost kapitału społecznego, a także podniesienie poziomu życia[51]. We wszystkich tych obszarach potrzebne jest wsparcie państwa, które również powinno być społecznie odpowiedzialne[52]. Środkiem do tak radykalnej zmiany jest również edukacja poprzez dialog.

Przeciętny mały lub średni przedsiębiorca usłyszawszy pierwszy raz o CSR pyta, a ile to będzie kosztować? I nawet jeśli usłyszy, że niewiele lub nawet w niektórych przypadkach nic. Po prostu niedowierza lub w najlepszym wypadku macha ręką mówiąc, że to kolejny zbędny dodatek do jego biznesu, i że nie ma na to czasu. Nie pomagają zapewnienia, że strategia

---

[49] B. Rok,: *Wizja Katastroficzna*, w: *Raport, Odpowiedzialny biznes w Polsce*, FOB, Warszawa 2014, s. 4.

[50] M. Gotowska, *Powiązania poziomu i jakości życia ze zrównoważonym rozwojem w ujęciu teoretycznym i badawczym*, Handel Wewnętrzny, Rynek, Przedsiębiorstwo, Konsumpcja, Marketing 2013, nr 6, s. 22-23.

[51] A. Jakubczak, M. Gotowska, G. Hoppe, *Knowledge management for sustainable development in the area of the legal environment,* POLSKIE STOWARZYSZENIE ZARZĄDZANIA WIEDZĄ, Seria: Studia i Materiały, nr 61, s. 67-78,

[52] R. Karaszewski, M. Gotowska, G. Hoppe, A. Jakubczak, *Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw i konsumentów – studium przypadku*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 318, Wrocław 2013, s. 325-333.

CSR to prowadzenie tego samego biznesu, ale w inny sposób, że wiele działań odbywa się bezkosztowo albo może przynieść oszczędność kosztów. Niejednokrotnie przekonania kierujących przedsiębiorstwami sprawiają, że nie poddają się oni żadnej argumentacji.

Bardziej postępowi przedsiębiorcy lub menadżerowie większych firm, którzy byli już na niejednym szkoleniu lub zetknęli się z odrobiną teorii w praktyce, również nie są wcale tak optymistycznie nastawieni do wdrażania strategii CSR. Po prostu niekoniecznie są ekspertami w dziedzinie CSR lub nie mają wielostronnego spojrzenie na rzeczywistość, tak jak trenerzy CSR czy naukowcy. Brak doświadczenia i wiedzy to nie jedyna bariera. Na przykład wdrożenie normy PN ISO 26000, to kolejne wdrożenie, które ma się opłacać. Wymierne efekty jej implementacji mogą się ujawnić niejednokrotnie po latach. Jeśli nie widać wymiernych efektów, a w dodatku norma jest niecertyfikowana, pogłębia to sceptycyzm przedsiębiorców. Lepiej wdrożyć jedną (lub kilka) z norm certyfikowanych, takich jak na przykład: AA 8000. Nie zawsze wdrożenie to okazuje się skuteczne, ponieważ nie obejmuje kompleksowo zagadnienia społecznej odpowiedzialności.

Brak wiedzy (rys. 3) na temat CSR owocuje wypaczeniem jego idei. Wykorzystuje się ją jako dobry sposób na odwrócenie uwagi od rzeczywistych szkód wyrządzanych środowisku czy społeczeństwu, aby w ten sposób poprawić wizerunek firmy[53].

Partnerami, bez których żadne próby wdrożenia zmian nie zakończą się sukcesem są pracownicy. Bywa, że się tego procesu boją. W Polsce w warunkach po kryzysie lub wychodzenia z niego, choć dla niektórych kryzys jest permanentny, rynek pracy jest tak elastyczny[54,55] (rys. 4), że nagminnie dochodzi do nieprawidłowych relacji pomiędzy pracownikami a pracodawcami, należą do nich mobbing[56] i łamanie praw pracowniczych. Pracownicy w wielu firmach są ponadto obciążani coraz większą liczbą obowiązków wynikających np. ze zmiany technologii czy informatyzacji systemów zarządzania, dlatego każda kolejna zmiana łączy się dla nich ze stresem. Paradoksalnie, dotyczy to także tej zmiany, która mogłaby im potencjalnie pomóc w kształtowaniu lepszych relacji z pracodawcą.

---

[53] *K. Bachnik, Harvard Business Review Polska,*Rewolucja w CSR (wywiad z W. Visserem, http://odpowiedzialnybiznes.pl/artykuly/rewolucja-w-csr-wywiad-z-w-visserem/

[54] R. Nowak-Lewandowska, *Regulacja i deregulacja rynku pracy w Polsce a wzrost gospodarczy, Studia Ekonomiczne*. Zeszyty Naukowe. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach nr 213, Katowice 2015, s. 189.

[55] LMP indicators for monitoring the employment guidelines http://ec.europa.eu/eurostat/data/database 22.02.2016.

[56] A. Jakubczak, M. Gotowska, *Styl kierowania a występowanie mobbingu w przedsiębiorstwie*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu 2011, nr 34, s. 237-245.

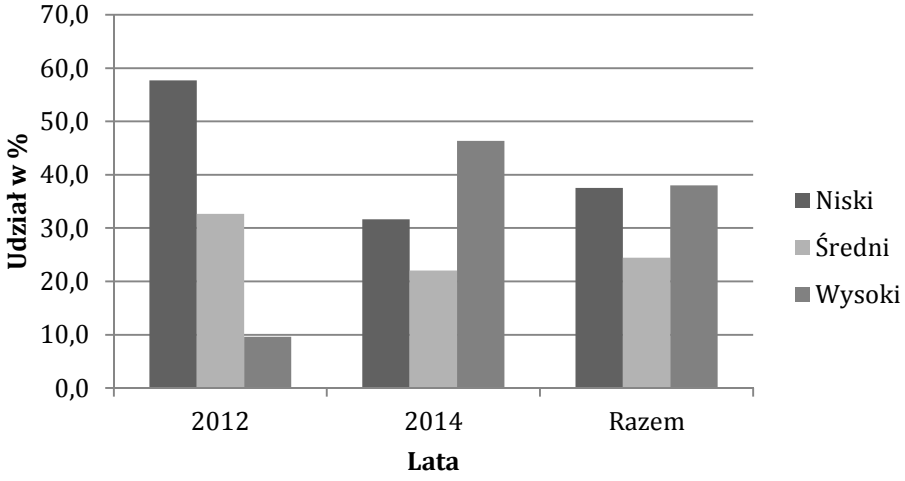

Rys. 3. Stopień znajomości CSR wśród studentów kierunku Zarządzanie
Źródło: wyniki badań własnych[57].

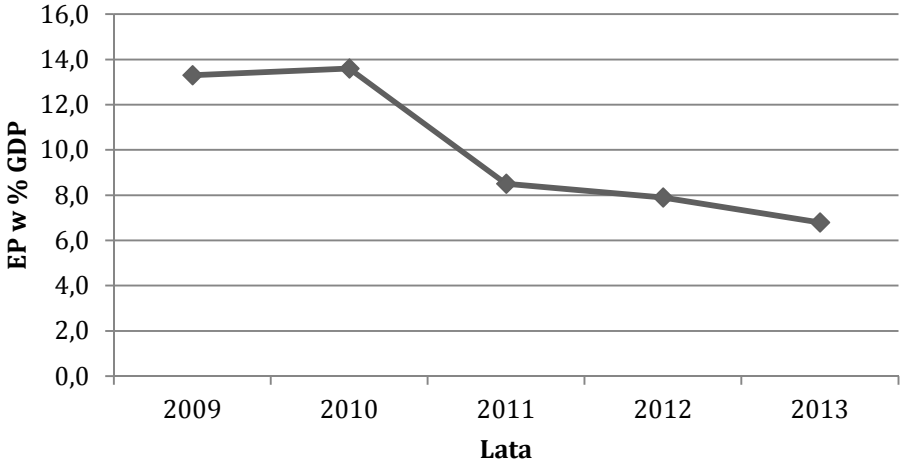

Rys. 4. Wskaźnik EPL[58] w Polsce
Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database 22.02.2016.

---

[57] Badania przeprowadzono na kilku grupach respondentów w latach 2012 i 2014, N = 232

[58] EPL (Employment Protection Legislation) Indeks Prawnej Ochrony Zatrudnienia został opracowany przez OECD na podstawie 22 obszarów tematycznych z zakresu regulacji zatrudnienia. Im niższa jego wartość tym udział wsparcia państwa na rynku pracy jest mniejszy w relacji do GDP a elastyczność na rynku pracy większa.

3. Wyzwania zrównoważonego rozwoju a CSR

Dlaczego dziś bardziej niż kiedykolwiek rośnie zainteresowanie społeczną odpowiedzialnością biznesu? Przyczyn jest wiele, wynikają one ze zmian globalnych w obszarze społecznym, ekonomicznym i ekologicznym (rys. 5).

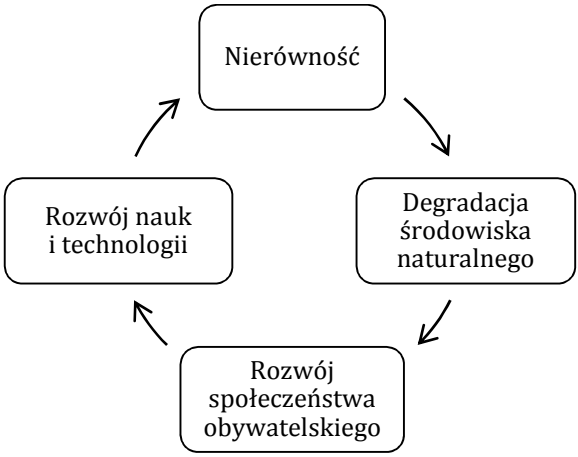

Rys. 5. Globalne trendy w rozwoju CSR
Źródło: opracowanie własne.

Nadal wysokie rozwarstwienie społeczne i dochodowe (rys. 6) powoduje szereg napięć w społeczeństwie[59]. Nasilają się zjawiska negatywne takie, jak ubóstwo[60], wykluczenie społeczne, dyskryminacja, przemoc, wtórny analfabetyzm czy terroryzm. Te i inne problemy społeczne wymagają interwencji także ze strony biznesu, ponieważ co najmniej część tych problemów można bezpośrednio powiązać z negatywnym wpływem wielu korporacji międzynarodowych. Po za tym, biznes jest elementem całego systemu społeczno-gospodarczego i nie można po prostu wykluczyć go ze sprawstwa obecnej sytuacji i z uczestnictwa w kształtowaniu lepszej przyszłości dla ludzkości.

Postępujące ograniczanie bioróżnorodności (rys. 7), zmiany klimatyczne, katastrofy ekologiczne, wyczerpywanie się zasobów naturalnych mają ścisły związek z funkcjonowaniem podmiotów gospodarczych. Wymagana jest zmiana podejścia do grabieżczej działalności człowieka, w taki sposób, aby nie nadwyrężać ekosystemu światowego i pozostawić go w niezmienionym stanie dla przyszłych pokoleń.

---

[59] M.K. Stawicka, *Ekonomiczne rozwarstwienie społeczeństwa Unii Europejskiej po światowym kryzysie gospodarczym – problematyka rozkładu dochodów*, PDF on-line 22.02.2016, 125-135.

[60] R. Szarfenberg, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce - pomiar, wyjaśnianie, strategie, przeciwdziałania,* PDF on-line 22.02.2016.

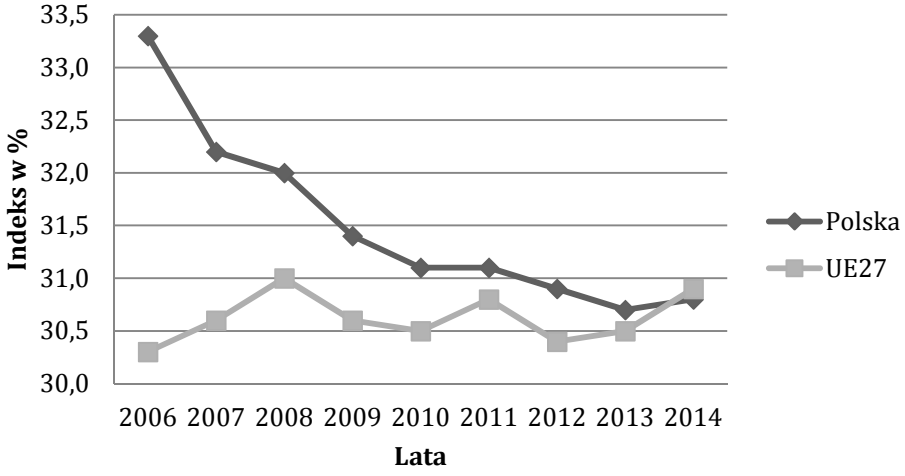

Rys. 6. Indeks Giniego w Polsce i krajach UE
Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database 22.02.2016.

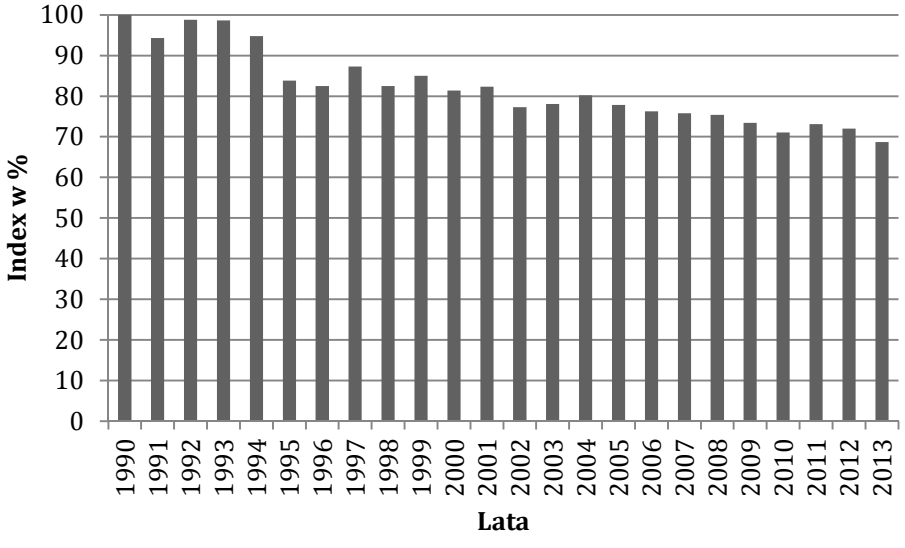

Rys. 7. Common Bird Index[61]w UE.
Źródło opracowanie własne na podstawie: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database 22.02.2016.

[61] Common bird index jest stosowany jako wskaźnik bioróżnorodności, ponieważ dobrostan ptactwa odzwierciedla dobrostan środowiska naturalnego, za: Common Bird Index, IUCN, 2010. s. 5.

Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i wzrastająca świadomość ludzi jako konsumentów, daję nadzieję na coraz szybszy postęp w dziedzinie zrównoważenia produkcji i konsumpcji[62]. Jednak będzie to proces długotrwały i nie będzie przebiegał jednakowo w różnych regionach świata, ze względu na to, że różni je poziom rozwoju. W skrócie można przewidywać, że kraje bardziej rozwinięte powinny ograniczać konsumpcję, a kraje nierozwinięte powinny swój rozwój poprowadzić inna drogą niż to niegdyś zrobiły kraje wysokorozwinięte, czyli bez nadmiernego eksploatowania zasobów.
Na szczęście rozwój nauk o zarządzaniu, a przede wszystkim rozwój w dziedzinach technologicznych umożliwia lub w najbliższej przyszłości będzie umożliwiał zastosowanie wielu zasobooszczędnych rozwiązań.

Nie tylko zmiany cywilizacyjne są przyczyną zapotrzebowania na odpowiedzialny biznes, również sam biznes w niektórych przypadkach zabrnął w ślepą uliczkę braku odpowiedzialności[63].

Można odnotować liczne przypadki braku odpowiedzialności za wpływ na interesariuszy, środowisko i społeczeństwo praktycznie w we wszystkich możliwych sferach funkcjonowania gospodarki (rys. 8).

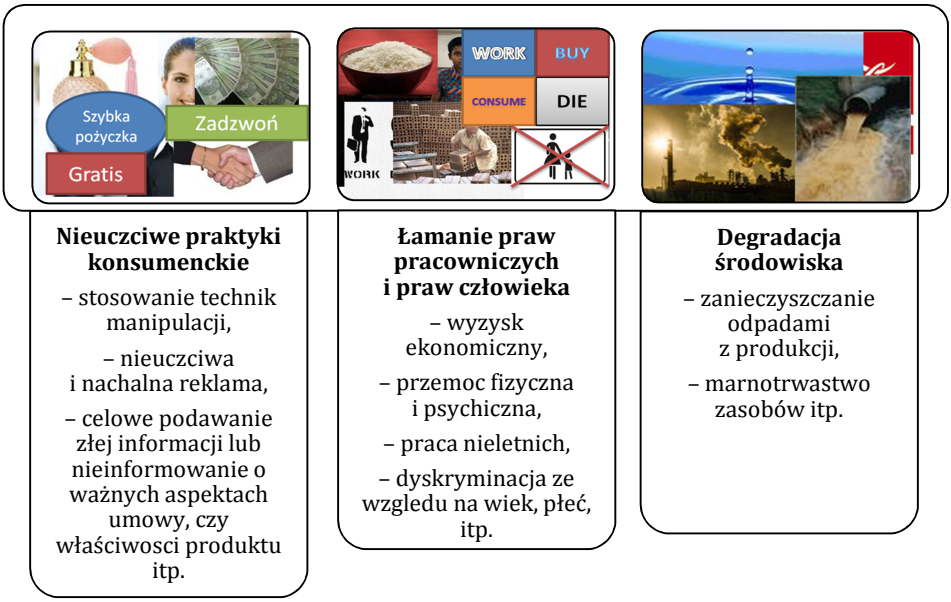

Rys. 8. Przykłady braku odpowiedzialności biznesu
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

---

62 A. Jakubczak, *Znaczenie ekonomii społecznej… op. cit.*

63 E. Niedzielski, *Cywilizacyjne podstawy zamian w zarządzaniu*. Zeszyty naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 2011, nr 25, s. 787-804. .

Mimo licznych przypadków braku odpowiedzialności za swój negatywny wpływ w środowisku biznesowym, można odnotować wzrost zainteresowania CSR. Świadczyć może o tym liczba firm, które co roku przystępują do konkursu na najlepszy Raport Społecznej odpowiedzialności organizowany przez Forum Odpowiedzialnego Biznesu. Wśród nich co raz szerzej angażują się mali i średni przedsiębiorcy. Rośnie także zainteresowanie wdrażaniem norm dotyczących odpowiedzialności w sposób wycinkowy np. normy z zakresu wpływu na środowisko EMAS (rys. 9).

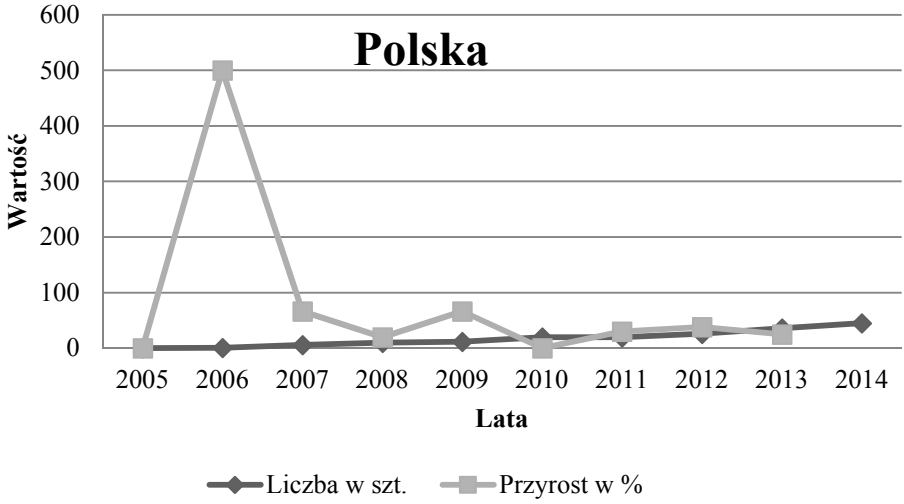

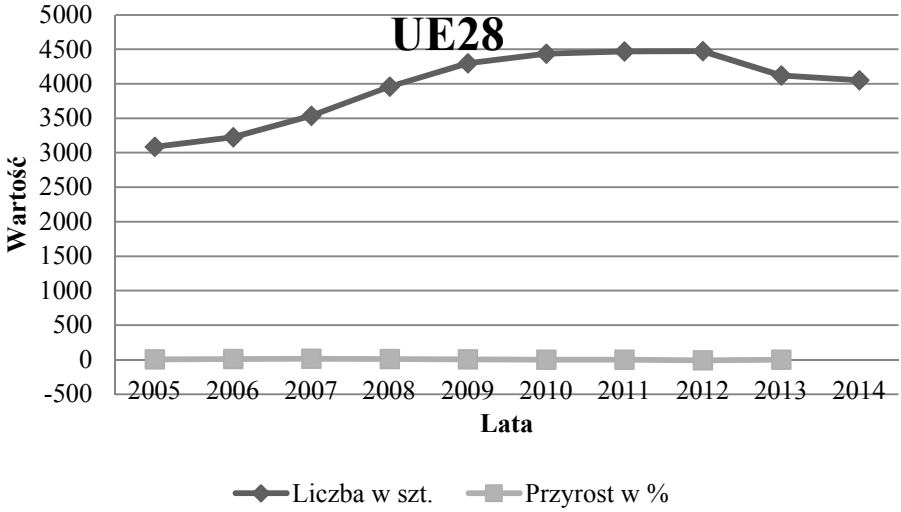

Rys. 9. Wdrożenia normy EMAS w Polsce i krajach UE
Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database 22.02.2016.

Zainteresowanie zagadnieniem społecznej odpowiedzialności w biznesie zyskuje na znaczenie, nadal należy jednak pracować nad jakością przeprowadzanych wdrożeń, w taki sposób, aby był realizowany nadrzędny ich cel czyli zrównoważony rozwój.

Literatura

1. Bachnik K., *Harvard Business Review Polska,* Rewolucja w CSR (wywiad z W. Visserem, http://odpowiedzialnybiznes.pl/artykuly/rewolucja-w-csr-wywiad-z-w-visserem/
2. Bartkowiak G., 2001. *Społeczna odpowiedzialność biznesu w aspekcie teoretycznym i empirycznym*, Difin Warszawa, 25-26.
3. Barroso J.M., 2011. *Strategia Europa 2020 oznacza również odpowiedzialność dla przejmującej prezydencję Polski*, [w:] Kompendium CSR, Media Planet, nr 6 s. 2.
4. Chudy K., Siedlecka U., 2011. Determinanty zainteresowania CSR a konkurencyjność przedsiębiorstwa – zestawienie macierzowe. Strategie i determinanty wzrostu wartości przedsiębiorstwa. Uniwersytet Szczeciński.
5. Common Bird Index, IUCN, 2010, 5.
6. Corporate Social Responsibility. National Public Policies in the European Union. Compendium 2014. N. Williamson i inni, European Commission, 2014, 15.
7. Ćwik N., Mierzenie efektywności CSR, [w:] Mierzenie efektywności i wpływu społecznego CSR. Forum Odpowiedzialnego Biznesu Warszawa, brak daty, 3-5.
8. Gotowska M., 2013. Powiązania poziomu i jakości życia ze zrównoważonym rozwojem w ujęciu teoretycznym i badawczym. Handel Wewnętrzny, Rynek, Przedsiębiorstwo, Konsumpcja, Marketing, 22-23.
9. Gotowska M., Jakubczak A., Norma ISO 26 000, jako podstawa tworzenia strategii CSR w przedsiębiorstwie – case study, [w:] B. Bartniczak, K. Trzciniak, Współczesne uwarunkowania zarządzania środowiskiem. Wydawnictwo AD REM Jelenia Góra, 304-314.
10. http://ec.europa.eu/eurostat/data/database 22.02.2016
11. Jakubczak A., 2014. Znaczenie ekonomii społecznej w zrównoważonym rozwoju, Uniwersytet Szczeciński Zeszyty Naukowe nr 826. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 37(3), Szczecin.
12. Jakubczak A., 2015. Dialog jako element strategii CSR – case study. Humanizacja Pracy.
13. Jakubczak A., Gotowska M., 2011. Styl kierowania a występowanie mobbingu w przedsiębiorstwie. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, 34, 237-245
14. Jakubczak A., Gotowska M., 2014. The quality of life at work and socially responsible actions directed at employees on the example of a service company. ACTA Scientarium Polonarum Oeconomia 14(1), 37-46.
15. Jakubczak A., Gotowska M., Hoppe G., Knowledge management for sustainable development in the area of the legal environment. Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Wiedzą, Seria: Studia i Materiały, 61, 67-78
16. Kapitał społeczny dla gospodarki, O CSR, ISO 26000, dostęp on-line, www.odpowiedzialnafirma.pl/o-csr/iso-26000 [11. 04. 2012]

17. Karaszewski R., i inni (red.), 2011. Społeczna odpowiedzialność biznesu. Perspektywy i kierunki rozwoju. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 11.
18. Karaszewski R., Gotowska M., Hoppe G., Jakubczak A., 2013. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw i konsumentów – studium przypadku, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 318, 325-333.
19. Mizera K., Pomiar efektywności CSR w przedsiębiorstwie. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu, 263-281
20. Niedzielski E., 2011. Cywilizacyjne podstawy zamian w zarządzaniu. Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 25, 787-804.
21. Polska Norma ISO 26000.
22. Komisja Europejska, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Odnowiona strategia Unii Europejskiej na lata 2011–2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, Bruksela 2011, dostęp on-line http://eur-lex.europa.eu [10.04.2012].
23. Rahman S., 2011. Evaluation of Definitions: Ten Dimensions of Corporate Social Responsibility, World Review of Business Research, 1(1), 166-176.
24. Rok B., 2014. Wizja Katastroficzna, [w:] Raport, Odpowiedzialny biznes w Polsce. FOB Warszawa, 4.
25. Stawicka M.K., Ekonomiczne rozwarstwienie społeczeństwa Unii Europejskiej po światowym kryzysie gospodarczym – problematyka rozkładu dochodów, PDF on-line [22.02.2016], 125-135.
26. Szarfenberg R., Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce – pomiar, wyjaśnianie, strategie, przeciwdziałania PDF on-line [22.02.2016].
27. Zuzek D.K., 2012. Społeczna odpowiedzialność biznesu a zrównoważony rozwój przedsiębiorstw. Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, 21(2), 198.
28. Żychlewicz M., 2015. Społeczna odpowiedzialności biznesu jako strategia prowadzenia polskich przedsiębiorstw. Współczesne Problemy Ekonomiczne 11, 283.